

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันสื่อมวลชนเป็นคำที่กล่าวรวมเอาสื่อทุกประเภทคือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพยนตร์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ ฯลฯ ซึ่งสื่อแต่ละประเภทก็ล้วนแล้วแต่มีคุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ที่ต่างกันไปตามลักษณะตามธรรมชาติและคุณลักษณะเด่นหรือด้อยของตัวสื่อประเภทนั้นๆ ซึ่ง McQuail (อ้างถึงในอุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2542: 13 - 14) ได้ประมวลหน้าที่ที่สำคัญทางสังคมของสถาบันสื่อมวลชนไว้ 5 ประการ คือ ให้ข้อมูลข่าวสาร ประสานส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างความต่อเนื่องทางสังคม ให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิกสังคม และการรณรงค์ทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ นั้นย่อมนัยความว่า หน้าที่ของการให้ความบันเทิงและความเพลิดเพลินเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของสื่อ และละครโทรทัศน์ก็เป็นหนึ่งในรายการที่สื่อโทรทัศน์ผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองหน้าที่นี้ให้กับมวลชน

ในระยะแรกเริ่มของการแสดงละครทางโทรทัศน์นั้น (หลังการเปิดสถานีไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม ในปีพ.ศ.2498) มีการแสดงละครประเภทเสภา โขนโดยทำการแสดงกันสดๆ ต่อมาจึงเริ่มมีละครพูด จากเดี่ยวจบแต่เป็นวิธีการบอกบทพูดให้กับตัวละครในขณะที่ทำการแสดง นอกจากนั้นยังมีละครร้องแบบจ๊วไทยอีกด้วย กล่าวกันว่าในช่วงแรกนี้ละครโทรทัศน์ยังมีละครสำหรับโทรทัศน์อย่างแท้จริง ต่อมาจึงเป็นยุคที่ละครเริ่มเฟื่องฟูคือปีพ.ศ.2501 นักแสดงจากละครเวทีเริ่มเข้ามาในวงการละครโทรทัศน์มากขึ้นเนื่องจากเป็นช่วงเสื่อมความนิยมของละครเวที ทำให้เกิดละครโทรทัศน์และคณะละครเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันทาง ท.ท.บ.ช่อง 7 (ก่อตั้งในปีพ.ศ.2500 แต่เริ่มทำการแพร่ภาพอย่างเป็นทางการในปีพ.ศ.2501 และได้เปลี่ยนเป็นช่อง 5 ปัจจุบันในปีพ.ศ.2516 อ้างจากสมคิด ธีรศิลป์, 2525: 6 - 7) ก็เริ่มบุกเบิกด้านละครโทรทัศน์มากขึ้น ทำให้ทั้ง 2 สถานีแข่งขันผลิตละครดีๆ ออกอากาศ

พ.ศ.2504 เป็นปีที่เริ่มมีการใช้เทปโทรทัศน์ (Video Tape) ในการอัดรายการละครโทรทัศน์ ประมาณปีพ.ศ.2505 - 2510 เป็นช่วงที่ละครโทรทัศน์เฟื่องฟูขึ้นเรื่อยๆ แต่หลังจากนั้นคือปีพ.ศ.2511 - 2518 ละครโทรทัศน์ก็เริ่มเสื่อมความนิยมลงไป เนื่องจากการผลิตและการแสดงที่ไม่มีความพิถีพิถันและการที่ภาพยนตร์เรื่องยาวทั้งไทยและต่างประเทศเข้ามามีบทบาทมากขึ้นอีกด้วย แม้ว่าจะเริ่มมีการใช้เทปโทรทัศน์ให้เป็นประโยชน์มากขึ้น แต่เป็นการอัดเทปตามลำดับจากที่เรียงตามบท ยังไม่ได้ใช้เทคนิคของเทปนัก ละครได้กลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้งในปีพ.ศ.2519

จนกระทั่งปีพ.ศ.2522 ก็มีละครโทรทัศน์ประเภท TV. Serials และ Soap Operas เพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะทางช่อง3 (ก่อตั้งในปีพ.ศ.2513) และช่อง 5 ส่วนช่อง9 (หรือช่อง 4 บางขุนพรหมเดิม ซึ่งเปลี่ยนเป็นช่อง9 เมื่อปีพ.ศ.2520) กลับอ่อนกำลังลงไปด้วยระบบการทำงานภายในที่ไม่เอื้ออำนวยในการผลิตรายการละคร ส่วนทางช่อง7 (ก่อตั้งในปีพ.ศ.2510) ซึ่งเพิกเฉยไม่เคยนำเสนอรายการละครมาตั้งแต่เริ่มแรกนั้นก็หันมาสนใจผลิตรายการละครเช่นเดียวกัน

ในปีพ.ศ.2523 กบว. (คณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ) ในสมัยนั้น มีคำสั่งให้งดการออกอากาศในช่วง 18.30 - 20.00 น.เพื่อประหยัดพลังงาน ซึ่งเป็นช่วงเวลาของละครประเภท Soap operas ที่กำลังแข่งขันกันอยู่ทุกช่อง ทำให้กิจการละครโทรทัศน์ชะงักกันไปชั่วระยะหนึ่ง และเป็นช่วงที่ภาพยนตร์และละครจีนมีอิทธิพลมากในโทรทัศน์เมืองไทย จนกระทั่งปลายปีพ.ศ.2524 กบว.ได้ขอความร่วมมือจากสถานีทุกช่องให้บรรจुरายการที่ผลิตขึ้นเองภายในประเทศแทนรายการจากต่างประเทศในช่วงเวลาหลังข่าว 20.45 - 21.15 น. โดยให้สถานีเสนอรายการที่ผลิตในประเทศเป็นเวลาอย่างน้อยครึ่งชั่วโมงโดยไม่จำกัดประเภท ทุกสถานีจึงมุ่งผลิตรายการละครโทรทัศน์หลังข่าว 20.00 น. กันหมด (ปนัดดา ธนสถิตย์, 2531: 3 - 7)

ตราบถึงปัจจุบันนี้ ละครโทรทัศน์ก็ยังคงเป็นรายการที่ได้รับความนิยมสูงที่สุดในบรรดารางการโทรทัศน์ทั้งหลาย ดังจะเห็นได้จาก 25 อันดับแรกของรายการโทรทัศน์ที่มีเรตติ้งสูงสุดแห่งปีพ.ศ.2543 พบว่าเป็นรายชื่อของละครในปีพ.ศ.2543 ถึง 20 อันดับ (ดูภาคผนวก ก) อีกทั้งยังเป็นรายการที่ถูกรับชมไว้ในผังรายการโทรทัศน์แทบทุกช่อง โดยจะมีเวลาการออกอากาศและจำนวนเรื่องของละครแตกต่างกันไป และถึงแม้ในปีพ.ศ.2543 ช่อง9 และช่องITV ไม่มีละครผลิตออกมาเลย แต่ก็พบว่าช่องITV ก็ได้นำรายการภาพยนตร์ต่างประเทศ เช่น ละครจากประเทศญี่ปุ่นมาออกอากาศกันบ้างแล้ว และในปีถัดมา ช่องITVก็บรรจูละครไทยไว้ในผังรายการของช่องตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ ส่วนช่อง9 ก็ได้บรรจुरายการละครชุดซีรีส์โรที่ไว้ในผังรายการช่วง 19.30 น. ของวันเสาร์ - อาทิตย์ และในส่วนช่อง5 มีผู้จัดละครรายใหม่ๆเพิ่มเข้ามา หลังจากที่บริษัทกันตนา ได้คืนเวลาละครหลังข่าวให้ทางสถานีไปตั้งแต่ช่วงปลายปีพ.ศ.2543

การผลิตละครสักเรื่องหนึ่งไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องมีการจัดเตรียมทั้งผู้ร่วมงานและขั้นตอนการเตรียมงานมากมาย ขั้นตอนการผลิตละครสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนวางแผนงาน (Planning) เริ่มที่การวางแผนการผลิตรายการละคร ได้แก่ วางแนวเรื่อง ออกอากาศสถานีไหน วัน-เวลา ความยาว เวลาผลิต และกลุ่มเป้าหมาย ฯลฯ แล้วจึง

กำหนดตัวผู้ร่วมงาน เช่น ผู้เขียนบท ผู้กำกับการแสดง ฯลฯ และกำหนดงบประมาณ เช่น ค่าลิขสิทธิ์ บทประพันธ์ ค่าบทโทรทัศน์ ค่าตัวนักแสดง ค่าจ้างผู้ร่วมงานอื่นๆ เช่น ผู้กำกับการแสดง ภารกิจ กองถ่าย ฝ่ายเสื้อผ้า ฝ่ายแต่งหน้า-ทำผม ฯลฯ ค่าเช่าอุปกรณ์การถ่ายทำ ค่าเช่าสถานที่ ค่าตัดต่อ ลงเสียงและทำเทคนิคพิเศษ ค่าฉากและอุปกรณ์ประกอบฉาก ค่าเพลงประกอบ ค่าเครื่องแต่งกาย ของตัวละคร ค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าพาหนะ ค่าน้ำมันรถ ค่าอาหาร ฯลฯ เป็นต้น

2. ขั้นเตรียมการ (Pre-production)

2.1 การเขียนบทละครโทรทัศน์ เพื่อใช้เป็นแผนที่ให้กับฝ่ายอื่น ๆ ในการศึกษา รายละเอียดในการเตรียมงานก่อนการถ่ายทำ

2.2 การเตรียมงานล่วงหน้าก่อนการถ่ายทำ

2.2.1 การคัดเลือกตัวนักแสดงตามความเหมาะสมที่ผู้จัดและผู้กำกับการแสดงจะเห็นสมควร

2.2.2 การวางแผนการถ่ายทำจริง โดยที่ผู้กำกับการแสดงจะทำการศึกษาบทอย่างละเอียดและกระจายงานให้แก่ฝ่ายไปจัดเตรียมตามหน้าที่ เริ่มต้นจากการนำบทละครมาคัดฉากว่ามีทั้งหมดกี่ฉาก มีตัวละครใดบ้าง สถานที่ถ่ายทำที่ต้องการ อุปกรณ์ประกอบฉากที่เหมาะสม เป็นซืนกลางวันหรือกลางคืน และรายละเอียดอื่นๆ ต่อจากนั้น ฝ่ายต่างๆ ที่รับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องก็รีบงานไปจัดเตรียมมาให้พร้อม เช่น ฝ่าย props. ก็จะต้องศึกษาบทโดยละเอียดเพื่อดูว่าในฉากไหนต้องใช้อุปกรณ์ประกอบฉากใดเข้ามาจัดวางให้เป็นไปตามยุคตามสมัยของละครเรื่องนั้น หรือตามฐานะ ตามรสนิยมของตัวละครเพื่อเพิ่มความสมจริง ทางฝ่ายจัดหาสถานที่ถ่ายทำก็ศึกษาว่าบทต้องถ่ายทำที่ไหนบ้าง ต้องการบรรยากาศแบบไหน จากนั้นจึงออกสำรวจสถานที่ถ่ายทำให้ใกล้เคียงกับที่บทละครบอกไว้ให้มากที่สุด ส่วนฝ่ายติดต่อนักแสดงก็ต้องแจจแจงรายละเอียดออกมาว่าฉากไหนต้องมีนักแสดงคนไหนมาเข้าฉากบ้าง เพื่อจะได้นัดคิวนักแสดงมาเข้าฉากได้อย่างถูกต้อง หรือฝ่ายเสื้อผ้า-แต่งหน้า-ทำผม ก็ต้องดูว่าเป็นละครแนวใด หากเป็นละครย้อนยุคก็ต้องจัดหาเสื้อผ้าย้อนยุค-ออกแบบทรงผมตามยุคสมัยของช่วงเวลานั้นตามบทละคร เป็นต้น จากนั้นก็กำหนดวัน / เวลา / สถานที่ที่จะใช้ในการถ่ายทำและทำการนัดหมายนักแสดงและผู้ร่วมงานตามคิวการถ่ายทำที่กำหนด

3. ขั้นการถ่ายทำ (Production) ทีมงานทั้งกล้อง แสง เสียง เทป เสื้อผ้า แต่งหน้า - ทำผม อุปกรณ์ประกอบฉาก ฯลฯ ต้องพร้อมทุกฝ่าย จากนั้น นักแสดงอาจซ้อมการแสดงพร้อมกับ

การซื้อกล้องตามอารมณ์ของเรื่องราวและตามคิที่ผู้กำกับการแสดงกำหนด รวมทั้งตำแหน่งของการเคลื่อนไหวของนักแสดงและกล้อง เพื่อให้การบันทึกภาพเป็นไปอย่างสมบูรณ์ เมื่อทุกฝ่ายจำใจและบทได้ดีแล้ว จึงทำการแสดงเพื่อบันทึกเทปจริงได้เลย ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่จัดบันทึกความต่อเนื่องที่คอยจดรายละเอียด เช่น นักแสดงสวมเสื้อผ้าชุดไหน ทรงผมแบบไหน ใส่เครื่องประดับอะไร และในฉากมีอุปกรณ์ประกอบฉากอะไร-ตั้งไว้ตรงไหนบ้าง ฯลฯ เพื่อสร้างความต่อเนื่องของการถ่ายทำในฉากที่ต่อเนื่องกันแต่ไม่ได้ถ่ายทำในวันเดียวกัน เนื่องจากในการถ่ายทำละครโทรทัศน์เป็นการถ่ายแบบอัดเจาะ ซึ่งจะไม่เรียงฉากเรียงตอนเหมือนในบทยละคร แต่จะถ่ายทำในสถานที่ที่ไปถ่ายทำในวันนั้น โดยใช้ชุดของนักแสดงชุดเดียวกัน เพื่อให้สะดวกต่อการจัดคิวนักแสดงและไม่ต้องเสียเวลาในการเปลี่ยนสถานที่ไปมาบ่อยๆ

4. ขั้นหลังการถ่ายทำ (Post-production) การตัดต่อและลงเสียง ซึ่งจะเป็นหน้าที่ของผู้กำกับรายการที่จะต้องตัดต่อภาพจากเทปให้ละครเล่าเรื่องไปตามลำดับตามบทยละครโทรทัศน์ที่เขียนไว้ รวมทั้งการใส่เพลงหรือเสียงประกอบ ทำเพลงไตเติ้ล ทำเทคนิคพิเศษ เป็นต้น

5. ขั้นประเมินผลรายการ (Evaluation) ผู้ผลิตควรติดตามชมละครที่กำลังออกอากาศเพื่อตรวจดูความเรียบร้อย และติดตามดูเรทติ้งของละครด้วยว่าได้รับความสนใจและเสียงตอบรับจากผู้ชมมากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้นำมาปรับปรุงใช้กับการผลิตในครั้งต่อไป

และเมื่อการผลิตละครโทรทัศน์เป็นธุรกิจที่สามารถทำเงินให้กับผู้ประกอบการได้เป็นจำนวนมาก ภาวะการแข่งขันจึงสูงมากๆ ต้องแข่งทั้งกับสถานีคู่แข่ง และยังต้องแข่งกันภายในในกลุ่มผู้จัดรายการละครในสถานีเดียวกันอีกด้วย นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้ชมให้ได้มากที่สุด เพื่อมิให้ผู้ชมเปลี่ยนช่องไปรับชมละครของช่องอื่น ดังนั้น จำนวนกลุ่มผู้ชมเป้าหมายที่มากมายก็คือรายได้ที่สถานีได้จากการขายจำนวนผู้ชมให้กับเจ้าของสินค้าที่ต้องการโฆษณาสินค้าของตนให้เข้าถึงกลุ่มคนจำนวนมากที่สุด (Walker และ Ferguson, 1998: 44-45) เมื่อละครเรื่องใดสามารถดึงดูดให้ผู้ชมติดตามชมได้มาก สปอนเซอร์ก็ให้การสนับสนุนทางการเงินแก่ทางสถานีมากตามไปด้วย (จิตรลดา ดิษยนันท์, 2537: 1 - 2)

ถ้าใครเป็นสิ่งที่สถานีและผู้จัดหลายๆเจ้าต้องการให้เกิดขึ้นมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เมื่อมีความต้องการให้ละครมีกำไร ทางฝ่ายรายการจึงต้องนำเสนอละครที่คาดว่าจะได้รับความนิยมให้มากที่สุด ตอบสนองความต้องการของผู้ชมให้มากที่สุด เพื่อจะได้มีผู้อุปถัมภ์รายการจำนวนมาก (นิคมจิตร มนิธรรม, 2542: 181 - 182) นอกจากนั้นก็ต้องพยายามลดค่าใช้จ่ายอันไม่ก่อประโยชน์ให้มากที่สุดอีกด้วย ซึ่งทำให้ละครโทรทัศน์กลายเป็นสินค้าที่ถูกผลิตเพื่อขายแก่ผู้ชม ผู้ชมจึงกลายเป็น

เป็นผู้กำหนดทิศทางและความอยู่รอดของธุรกิจการผลิตละครโทรทัศน์ (อรุณี ประดิษฐ์ธีระ, 2536: 90) เมื่อละครถูกใจผู้ชม เทรดดิ้งก็สูง สปอนเซอร์ก็ซื้อเวลาโฆษณาอย่างมากเพราะเข้าถึงผู้รับได้เป็นจำนวนมาก สถานีก็ได้รายได้มากมายตามไปด้วย ทุกส่วนเกี่ยวโยงกันไปหมด ผู้เขียนบทละครจึงต้องทำให้เรื่องราวสนุกและน่าติดตามตั้งแต่ตอนแรก ในแต่ละเบรก ไปจนกระทั่งถึงตอนจบเพื่อดึงดูดจำนวนผู้ชมให้ติดตาม

ในการผลิตละครโทรทัศน์เรื่องหนึ่งนั้นมืองค์ประกอบมากมายที่ทำให้ละครได้รับความนิยมจากผู้ชม อาทิเช่น ละครเรื่องนั้นมี 'นักแสดงแม่เหล็ก' ที่จะสามารถดึงดูดผู้ชมให้ติดตามชมหรือไม่ หรือสถานีโทรทัศน์มีระบบสัญญาณถ่ายทอดที่กว้างไกล-มีการส่งเสริมรายการที่มาน้อยเพียงใด มีการวางแผนการจัดผังรายการเพื่อแข่งขันกับรายการของคู่แข่งอย่างเหมาะสมแค่ไหน หรือบทละครโทรทัศน์มีความน่าสนใจ มีสีสัน และน่าติดตามชมหรือไม่ เป็นต้น องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการสร้างความนิยมของละครต่อผู้ชมทั้งสิ้น (นภดล กิตติสิริสมบุญ, 2541: 55 - 59) จะสังเกตได้ว่าการสร้างบทให้มีความหลากหลายของตัวละคร และหลากหลายทางด้านอารมณ์ก็เป็นวิธีดึงดูดผู้ชมให้สนใจละครได้อีกวิธีหนึ่ง กล่าวคือ บทละครโทรทัศน์เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่สามารถทำให้ละครประสบความสำเร็จ เช่นคำกล่าวที่ว่า "อาจจะมีหนังหรือละครหลายๆที่สร้างมาจากบทดีๆ แต่น้อยนักที่หนังหรือละครดีๆจะสร้างมาจากบทที่เลว" (กลุ่มปากกาพ่อ ดินสอแม่, 2542: 192)

และเนื่องจากว่า ละครโทรทัศน์เป็นรายการที่ผลิตเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก ดังนั้นเรื่องราวที่นำมาผลิตจึงมักเป็นเรื่องที่เคยได้รับการตีพิมพ์เป็นนวนิยายมาก่อน ซึ่งโดยส่วนใหญ่ของนวนิยายไทยก็มักจะเป็น 'หนังสือเรจรมย์' ที่ให้อ่านเล่นเพื่อความเพลิดเพลินบันเทิงใจ (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2523: 350, อ่างถึงโน ไสลทิพย์ จารุภูมิ, 2534: 152) เมื่อมีการนำนวนิยายมาดัดแปลงเป็นละครโทรทัศน์ 'สาร' เดิมของนวนิยายก็จะถูกนำมาถ่ายทอดสู่ละครโทรทัศน์ด้วย แต่อาจจะผิดแผกกันไปบ้างด้วยข้อจำกัดและคุณสมบัติประจำตัวสื่ออื่นๆ หรือก็คือว่า ละครโทรทัศน์จะเน้นการใช้ภาพและเสียงเพื่อเล่าเรื่องราวให้ผู้ชมเข้าใจ และเกิดความรู้สึกคล้อยตามไปด้วย แต่นวนิยายใช้หลักภาษาและกลวิธีการเขียนเพื่อเล่าเรื่องราวและบรรยายความรู้สึกของตัวละครให้ผู้อ่านสร้างจินตนาการตาม อย่างไรก็ตามก็ จะเห็นได้ว่าสื่อทั้งสองต่างก็มุ่งที่จะทำหน้าที่เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับอรรถรสกลับไปให้ได้มากที่สุด

ยิ่งยศ ปัญญา (ผู้เขียนบทละครโทรทัศน์ชื่อดัง) ได้ให้สัมภาษณ์ถึงความสำคัญของบทละครไว้ในนิตยสารบันเทิงเล่มหนึ่งว่า บทละครเป็นส่วนสำคัญอันดับแรกของการผลิตละคร หากบทไม่ดี ทุกอย่างจะเสียหายตามไปด้วย การเขียนบทเป็นเหมือนการเอาสิ่งที่เป็นความจำเป็น

ออกแล้วก็เติมส่วนที่มีความสำคัญบางส่วนเข้าไป เช่น บทประพันธ์บางเรื่องอาจจะไม่มี theme ผู้จัดซื้อลิขสิทธิ์มาเพราะชื่อเรื่องสะดุดตา และมั่นใจว่าเมื่อนำไปผลิตแล้วจะยิ่งใหญ่ อลังการ เป็นต้น ผู้เขียนบทจึงต้องสร้าง theme ขึ้นมาใหม่ นอกจากนั้นยังมีอีกหลายเรื่องที่ว่าแม้ว่าจะมี theme แต่ก็มีเหตุสุดวิสัย จึงต้องมีการ 'บิดเรื่อง' เพื่อให้เรื่องราวสมเหตุสมผล (พรเพ็ญ, 2544: 100 - 103) บทสัมภาษณ์นี้สามารถสะท้อนให้เห็นว่าผู้ชมจะติดตามชมละครเรื่องนั้นๆหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เขียนบทด้วยเช่นกัน ในการที่จะถ่ายทอดเรื่องราวและสร้างสีสันที่น่าสนใจให้เกิดขึ้นกับละครให้ได้ แต่เนื่องจากการดัดแปลงหรือแปรรูปบทประพันธ์มักสร้างความไม่พอใจให้เกิดขึ้นทั้งตัวเจ้าของบทประพันธ์เอง และ/หรือจากนักอ่านที่เป็น 'แฟนพันธุ์แท้' ของนวนิยายเรื่องนั้นๆหรือของนักเขียนท่านนั้นๆ ทำให้มักได้ยินคำกล่าวหากันบ่อยๆว่า "ละครได้ทำลายคุณค่า เสน่ห์ และความน่าประทับใจของวรรณกรรมไปอย่างน่าเสียดาย" (จักรกฤษณ์ ดวงพิตรา, 2545: 147 - 190)

คุณสุรางค์ เปรมปรีดิ์กล่าวว่า "สิ่งที่ช่อง 7 ได้เน้นย้ำกับผู้ผลิตมากที่สุดคือ การควบคุมคุณภาพการผลิตอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การคัดเลือกบทประพันธ์ การเขียนบทโทรทัศน์ให้ร่วมสมัย การคัดเลือกตัวแสดง.." (ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 11 เมษายน 2543) ทำให้เราเห็นได้ถึงความสำคัญของบทละคร ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์ อีกทั้งทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนของพัฒนาการที่ไม่หยุดนิ่งของงานเขียนบทละครโทรทัศน์ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานให้เป็นที่พอใจแก่ผู้ชมในสมัยนี้ให้ได้ และถึงแม้ว่านักแสดงจะเป็นจุดแรกที่ทำให้ผู้ชมสนใจละครเรื่องนั้นๆ แต่เมื่อละครออกอากาศให้รับชมกันแล้ว การมีนักแสดงที่มีชื่อเสียงเพียงอย่างเดียว แต่เนื้อเรื่องหรือบทละครโทรทัศน์ไม่สนุก ไม่น่าสนใจ ผู้ชมก็จะหันไปดูละครของช่องคู่แข่งได้เช่นกัน (นภดล กิตติสิริสมบุญ, 2541: 43)

เมื่อได้พิจารณาขั้นตอนการผลิตละครโทรทัศน์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการผลิตละครนั้นต้องการเงินทุนจำนวนไม่น้อยในการผลิตสินค้าหรือบริการซึ่งก็เหมือนกับธุรกิจประเภทอื่นๆที่ผลิตสินค้าเพื่อขายและหวังผลในด้านของรายได้ ต้องคำนวณผลกำไร-ขาดทุนของการประกอบการ ดังที่สินีทร สัทธรักษ์ (2533: 158 - 177) กล่าวถึงรูปแบบของการหาสปอนเซอร์ไว้ว่าเป็นการช่วยสร้างรายได้เพื่อสนับสนุนการผลิตรายการในสมัยแรกเริ่มของการก่อตั้งสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทย และภายในเวลาไม่นานนัก รายได้จากส่วนนี้ก็สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเริ่มแรกนั้นจะเป็นไปในรูปแบบของการโฆษณาสดในห้องส่ง การฉายภาพยนตร์โฆษณาและใช้กระจุกฉายโฆษณา (สโลด) ซึ่งนิคมจิตร มโนธรรม (2542: 181) กล่าวเสริมถึงส่วนนี้ไว้ว่า ทางสถานีเป็นคนจัดการหาสปอนเซอร์ให้กับคณะละครหรือรายการ หรือบางครั้งอาจจะเป็นการเสนอขอให้การสนับสนุน

รายการจากทางสปอนเซอร์เองโดยการเหมาทั้งรายการ จนกว่าทางสปอนเซอร์จะเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือจนกว่าจะหมดสัญญาหรือรายการเสื่อมความนิยมลงไป

ในขณะที่ปัจจุบันนี้ เสริมยศ ธรรมรักษ์ (2542) ค้นพบว่า นักการตลาดรุ่นใหม่ๆ นั้นได้สรรหาช่องทางใหม่ เพื่อที่จะสื่อสารกับผู้บริโภคโดยไม่ให้เกิดความรู้สึกว่าถูกยัดเยียด และยังสามารถสร้างความคุ้นเคยกับตราสินค้าได้อย่างแนบเนียน นั่นก็คือ การวางสินค้าในละครโทรทัศน์ โดยเฉพาะช่วงเวลา Primetime หรือที่เรียกกันว่า Tie-In ทั้งนี้เพื่อเพิ่มรายได้หรือช่วยลดต้นทุนการผลิตโดยมีข้อตกลงที่แน่ชัดถึงผลประโยชน์และเงื่อนไขที่ต้องทำตาม หรืออาจจะเป็นด้วยความจำเป็นที่จะต้องใช้สินค้าประกอบฉาก หรือเพื่อตอบแทนความอนุเคราะห์ที่เจ้าของสินค้าหรือบริการมีให้

แต่ในขณะเดียวกัน ละครโทรทัศน์ก็เป็นงานศิลปะที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการผลิต อีกทั้งยังมีหน้าที่ต่อสังคมในการที่จะต้องรับผิดชอบต่อการสร้างสำนึกที่ดีต่อสังคมไปด้วยในตัว ซึ่งนี่คือส่วนที่ทำให้อุตสาหกรรมสื่อนี้แตกต่างไปจากอุตสาหกรรมประเภทอื่นๆ (McQuail, 1994: 154 - 155) ดังที่สมสุข หินวิมาน (2545: 189) กล่าวไว้ว่า “ในมุมมองของผู้ผลิตละคร ‘น้ำเน่า’ อาจหมายถึง งานสร้างสรรค์เชิงพาณิชย์อันเป็นที่มาของรายได้จากผู้อุปถัมภ์รายการทั้งหลาย” ซึ่งนำไปสู่ประเด็นที่ว่าเมื่อต้องอยู่ในระบบการผลิตที่ขึ้นอยู่กับเรื่องธุรกิจเป็นอย่างมากนี้ กระบวนการเขียนบทได้รับผลกระทบจากระบบการค้ามากน้อยเพียงใด

บทละครโทรทัศน์เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอันดับต้นๆ ของการผลิตละครโทรทัศน์ให้สามารถดึงดูดใจผู้ชมให้ติดตามชมเพื่อให้นำมาซึ่งเรตติ้งที่น่าพอใจ อันหมายความว่าได้ถึงรายได้ที่จะได้จากการขายเวลาโฆษณา ซึ่งก็คือผลกำไรที่ผู้ผลิตจะได้รับจากการผลิตละคร แต่ในกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์จำเป็นจะต้องทำงานกันเป็นทีม ผู้เขียนบทละครโทรทัศน์จึงไม่ใช่บุคคลเดียวที่มีสิทธิเด็ดขาดในการสร้างสรรค์บทละครโทรทัศน์ขึ้นมา หากแต่ยังต้องประกอบด้วยความคิดเห็นของผู้จัดหรือผู้กำกับหรือเจ้าหน้าที่ของทางสถานีเข้ามาร่วมด้วย นอกจากนั้นยังมีแรงกดดันทางสังคม-การเมืองและแรงกดดันทางเศรษฐกิจที่เข้ามาบีบบทบาทในการผลิตละครอย่างมากและแรงกดดันทางเศรษฐกิจนี้ได้เข้ามากระทบถึงกระบวนการเขียนบทละครโทรทัศน์บ้างหรือไม่ อย่างไร ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะค้นคว้าว่ามีปัจจัยเชิงพาณิชย์อะไรบ้างที่เข้ามามีผลกระทบในส่วนของกระบวนการเขียนบทของผู้เขียนบทละครโทรทัศน์ และส่งผลกระทบในลักษณะใดบ้าง

ปัญหานำวิจัย

ปัจจัยเชิงพาณิชย์อะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเขียนบทละครโทรทัศน์และส่งผลกระทบต่ออย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อทราบถึงปัจจัยเชิงพาณิชย์ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเขียนบทละครโทรทัศน์และผลกระทบต่อ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา ปัจจัยเชิงพาณิชย์ที่มีผลกระทบต่อกระบวนการเขียนบทละครโทรทัศน์ไทย ในช่วงปีพ.ศ.2543 และเนื่องจากในปีพ.ศ.2543 ช่อง9 และช่องITV ไม่ได้ผลิตละครออกมาเลย จึงไม่อยู่ในข่ายการศึกษาครั้งนี้ อีกทั้งละครในช่วงเวลาอื่น เช่น ละครภาคเช้า-ภาคบ่ายก็เป็นช่วงเวลาที่ไม่มีการขับเคี่ยวแข่งขันทางรายได้กันมากนัก ดังจะดูได้จากอัตราค่าโฆษณาที่ทางสถานีตั้งไว้ไม่สูงนักคืออยู่ที่ประมาณแสนกว่าบาท / วินาทีเท่านั้น ซึ่งน้อยกว่ารายการข่าวประจำวันหรือเกมโชว์เสียด้วยซ้ำ จึงได้จำกัดขอบเขตในการทำวิจัยไว้เฉพาะละครหลังข่าว ซึ่งมีอัตราค่าโฆษณาส่งเป็นอันดับ 1 อยู่ที่ประมาณ 360,000 บาท / วินาที และออกอากาศถึงประมาณ 60-120 นาที / วัน จึงเป็นการแข่งขันเพื่อการเป็น 'เจ้าแห่งละคร' ที่เข้มข้นยิ่งนัก โดยที่ต้องเป็นละครหลังข่าวภาคค่ำ ที่มีวันออกอากาศตั้งแต่ตอนแรกจนจบอยู่ภายในช่วงวันที่ 1 มกราคมถึง 31 ธันวาคม พ.ศ.2543 เท่านั้น

ข้อสันนิษฐานเบื้องต้น

การผลิตละครโทรทัศน์ถือเป็นธุรกิจประเภทหนึ่งที่มีผู้ประกอบการมีสิทธิ์ที่จะแสวงหาผลประโยชน์ให้กับองค์กร โดยการสรรหากลยุทธ์ต่างๆเพื่อที่จะทำให้เกิดผลกำไรสูงสุดหรือช่วยลดค่าใช้จ่ายส่วนเกินให้ได้มากที่สุด อาทิเช่น การปรับเปลี่ยนบทละครโดยมีการวางสินค้าในละคร การปรับลดจำนวนตัวละคร การเปลี่ยนบุคลิกหรือบทบาทตัวละครบางตัว รวมทั้งการเพิ่มอรรถรสให้กับบทละครเพื่อเอาใจกลุ่มผู้ชม เป็นต้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ปัจจัยเชิงพาณิชย์

หมายถึง สิ่งใดๆที่เข้ามาที่มีอิทธิพลต่อการเขียนบทละครโทรทัศน์ โดยมีเป้าหมายเกี่ยวกับผลประโยชน์

ที่สามารถประเมินเป็นตัวเงินได้ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมเป็นสำคัญ เช่น เพื่อลดค่าใช้จ่าย เพื่อเพิ่มพูนรายได้ หรือเพื่อดึงดูดกลุ่มผู้ชม เป็นต้น

2. ละครโทรทัศน์

หมายถึง ละครเรื่องยาวหลายตอนจบ ซึ่งมีเรื่องราวเดียวกันดำเนินติดต่อกันไปโดยใช้นักแสดงชุดเดียวกันจนจบ มีความยาวตั้งแต่ 12 - 40 ตอนจบ อาจใช้เวลาแสดงตอนละ 60 - 120 นาที

3. บทละครโทรทัศน์

หมายถึง บทละครที่ได้รับการเขียนให้เหมาะสมกับการนำมาถ่ายทำเป็นละครโทรทัศน์ โดยใช้ภาพแสดงกิริยาอาการและบทสนทนาของตัวละครเพื่อสื่อให้ผู้ชมเข้าใจถึงเนื้อหาของละครให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการเขียนโดยการดัดแปลงมาจากบทประพันธ์ที่เป็นนวนิยาย เรื่องสั้น เรื่องแปลหรือเป็นการคิดโครงเรื่องขึ้นมาใหม่เองก็ตาม

4. การเขียนบทละครโทรทัศน์ หมายถึง กระบวนการของการเขียนบทละครเพื่อนำไปถ่ายทำเป็นละครโทรทัศน์ เช่น การเลือกบทประพันธ์หรือการคิดโครงเรื่อง การตั้งชื่อเรื่อง การลำดับเหตุการณ์ในการนำเสนอการเปิดเรื่อง การกำหนดสถานที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง การวางความสำคัญของตัวละคร การดำเนินเรื่อง วิธีการคลี่คลายปัญหา การปิดเรื่อง เป็นต้น

5. TIE-IN

หมายถึง การนำสินค้า ไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ ป้ายแสดงสัญลักษณ์สินค้าหรือโลโก้ หรือสิ่งใด ๆ ที่สามารถสื่อไปได้ถึงตราสินค้าเข้าไปปรากฏอยู่ในละครโทรทัศน์ ในฐานะส่วนหนึ่งของอุปกรณ์ประกอบฉาก โดยสามารถสังเกตเห็นได้ในรูปแบบภาพ และ/หรือ เสียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยเชิงพาณิชย์ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการเขียนบทละครโทรทัศน์
2. เพื่อใช้เป็นประโยชน์หรือเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจในงานเขียนบทละครโทรทัศน์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย